

УДК 026:34:001:090.1

О. О. Пестрецова,

молодший науковий співробітник
Національної юридичної бібліотеки
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського,
Голосіївський просп., 3, м. Київ, 03039, Україна,
тел.: (044) 524 17 70
e-mail: pestretsovich@mail.ru

**ПРАВОВІ ФОНДИ ТА КОЛЕКЦІЇ СУЧАСНИХ БІБЛІОТЕК:
ФОРМУВАННЯ, РОЗВИТОК**

У статті досліджено зарубіжний та вітчизняний досвід юридичних бібліотек, що поєднують традиційні для бібліотеки функції з функціями галузевих інформаційних центрів. Проаналізовано особливості формування колекцій та специфіку наповнення правових фондів, їх накопичення, зберігання й ефективного використання. Розглянуто реалізацію та забезпечення доступу до структурованої та ретроспективної правової інформації юридичними бібліотеками.

Ключові слова: юридична бібліотека, правові колекції, інформаційні центри

В сучасному світі основними характеристиками політико-правової інформаційної взаємодії є масштабність інформаційних потоків та їх зростаюча інтенсивність. Важливим учасником цього процесу є бібліотеки, що активізують діяльність у сфері акумуляції правових документів як історико-теоретичного наповнення, так і інструментального характеру – інформації, одержуваної в процесі правотворчості та правореалізації, а також інших інформаційних ресурсів суміжного змісту. Сьогодні активно розвиваються юридичні бібліотеки, що поєднують традиційні для бібліотеки функції з функціями галузевих інформаційних центрів. Політико-правове інформування у вітчизняному бібліотекознавстві досліджувалося у працях Т. Гранчак [3], Н. Іванової [4], Ю. Половинчак [5], М. Вилегжаніної [2], В. Бабица [1], І. Шульги [6].

Щодо зарубіжних бібліотек, то однією з найпотужніших із них, що має на меті, зокрема, і правове інформування, є Бібліотека Конгресу Сполучених Штатів Америки (англ. Library of Congress, LOC) – національна бібліотека США, у складі якої ще в 1832 р. створено Юридичну бібліотеку. Конгрес заснував Юридичну бібліотеку, визнаючи необхідність вільного доступу до юридичних матеріалів. За час існування Юридична бібліотека Конгресу стала найбільшою у світі бібліотекою правових документів, з колекцією понад 2 650 000 томів, які за минулі сто з лишнім років охоплюють практично всі юрисдикції у світі. Така увага до правової інформації і формування відповідних колекцій пояснюється тим, що Конгрес США декларує верховенство права як «одного із стовпів

суспільства». З початку створення Юридична бібліотека була покликана надавати Конгресу США і Верховному суду доступ до актуальної і точної правової та дослідницької інформації. З часом місія бібліотеки була розширена за рахунок долучення до роботи з фондами бібліотеки інших частин владних структур США, громадськості та світової юридичної спільноти. Сьогодні місію Юридичної бібліотеки реалізують близько 100 юристів, бібліотекарів, інших фахівців і допоміжного персоналу, які забезпечують доступ до структурованої та ретроспективної правової інформації, здійснюють дослідження та аналіз, використовуючи її колекцію. Бібліотека також надає цінну довідкову допомогу науковому співтовариству й практикуючим юристам США та світу.

Якісна правова інформація також відіграє важливу роль у розв'язанні багатьох глобальних, економічних, політичних, екологічних та інших проблем нашого часу. Основою положим принципом роботи Юридичної бібліотеки Конгресу є надання точної, достовірної й авторитетної правової інформації. Діяльність бібліотеки базується також на важливості та усвідомленні того, що загальний доступ і розуміння права відіграє важливу роль у сприянні миру і демократії. Завдяки науковим підходам, відтак високій якості роботи і здатності адаптуватися до вимог сучасності, використовуючи нові технології, Юридична бібліотека відіграє ключову роль в аналітичному забезпеченні владних структур, юристів-практиків та наукових досліджень та акумулює досвід правотворення для збереження і використання цінної спадщини для майбутнього. Колекція бібліотеки з понад 2,6 млн томів зробила Юридичну бібліотеку Конгресу життєво важливим центром досліджень та науки. У контексті запровадження нових технологій зростає кількість цифрових ресурсів, доступних на сайті без обмежень на їх використання. Різноманітні звіти, електронні експонати та інформаційні бюлетені за темами правового змісту структуровані для національної і міжнародної аудиторії. Юридична бібліотека акумулює документи національного права США (федеральних та законодавчих штатів) та законодавство усіх країн і правових систем світу, зберігаючи на паперових й електронних носіях. Збереження ресурсів передбачає систематизацію, а також підготовку матеріалів для переведення в електронний формат та надання документів на запити користувачів.

Зокрема, на сайті бібліотеки у вільному доступі представлені аналітичні огляди, що стосуються актуальних юридичних тем (Current Legal Topics), юридичних новин і подій у всьому світі (Global Legal Monitor), поповнюваних інформацією з Глобальної мережі правової інформації (Global Legal Information Network) – міжнародно-правової бази даних з офіційними повнотекстовими документами, опублікованими мовою оригіналу. Бібліотека задля задоволення потреб громадськості в інформаційно-аналітичних матеріалах юридичного характеру надає онлайн-доступ до історичних юридичних документів у рубриці «Століття законотворення для нової нації» (Century of Lawmaking for a New Nation). Також, враховуючи величезні обсяги глобальної правової інформації

та виходячи з необхідності забезпечення наукових досліджень різних напрямів у галузі права, Юридична бібліотека Конгресу надає науково-методичну допомогу. Зокрема, її фахівцями було розроблено загальне керівництво до Глобальної мережі правових досліджень (Global Legal Information Network), метою якого є забезпечення додаткової ідентифікуючої інформації щодо публікацій з конкретної правової тематики: містить посилання на джерела, збірники, цитати, періодичні видання (індекси і бази даних), словники, інтернет-ресурси, безкоштовні громадські веб-сайти тощо. Юридична бібліотека Конгресу надає правову інформацію та коментарі рекомендованих ресурсів з юридично значущих питань і подій. Крім того, Юридична бібліотека Конгресу продовжує оцифровувати правові та законодавчі матеріали, щоб допомогти користувачам отримати онлайн-доступ до важливих історичних документів у рубриці «Століття законотворчості», що містить повнотекстові версії законів, законопроектів і резолюцій, договорів, дебатів і журналів перших 43 з'їздів; «Слухання у Конгресі США» – повнотекстовий доступ до історичних слухань Конгресу з різних тем; «Юридичні блоги», доступ до веб-архівів з більше ніж 100 юридичних блогів. Також електронне зібрання містить рідкісні матеріали про А. Лінкольна, Д. Адамса та ін.

Загальнодоступна система «THOMAS» працює у Юридичній бібліотеці з 1995 р., за допомогою якої можна одержати повні тексти законів, обговорюваних законопроектів, протоколів засідань Конгресу, звітів його комітетів, навіть тексти матеріалів, підготовлених Дослідною службою Бібліотеки Конгресу. Варто також взяти до уваги досвід функціонування іншої системи – Глобальної мережі законодавчої інформації (GLIN), що забезпечує обмін текстами законів та інших правових документів між парламентами 35 країн.

Поряд із Бібліотекою Конгресу важливими суб'єктами політико-правової комунікації у США є бібліотеки юридичних коледжів, що працюють не лише для забезпечення освітнього процесу, а і наукових досліджень, виступають інформаційними центрами для акумуляції офіційної інформації, професійної комунікації юристів. Серед них – Юридичні бібліотеки Гарвардського та Каліфорнійського університетів, що належать до найбільших академічних юридичних бібліотек у світі. Як правило, бібліотеки юридичних коледжів створювались одночасно з навчальними закладами, щоб забезпечити студентам повний доступ до різноманітних фондів юридичної літератури. Це дозволило сформувати до нинішнього часу потужні ретроспективні та спеціальні колекції. Зокрема, Гарвардська історична колекція права, яка, завдяки початковим фондам і постійному придбанню, збереженню та забезпеченню доступу до матеріалів, що документують історію права є однією з найповніших в світі колекцій наукових матеріалів для вивчення юридичної історії.

Історична колекція Юридичної бібліотеки Каліфорнійського університету значним чином базується на переданій у 1952 р. Ллойдом Маккалоу Роббінсом одній з кращих колекцій літератури з порівняльного, міжнародного, цивільно-

го права і прав людини в світі, зокрема, і рідкісними книгами та рукописами з цивільного та релігійного права. Колекція містить середньовічні рукописи, інкунабули, інші стародруки, які стосуються цивільного, релігійного права, що охоплює канонічне право римської, грецької і англіканської церков, єврейського та ісламського права, а також світського права. Крім того, серед цих назв є великі колекції з порівняльного права, юриспруденції і юридичної історії в цілому з акцентом на континентальній Європі.

Еволюція фондів бібліотек юридичних коледжів відбувалась через постійне поповнення та оновлення, акумуляцію різноманітної літератури та документів для задоволення потреб юридичних шкіл. На 80-ті рр. ХХ ст. для більшості юридичних бібліотек припадає значна реорганізація. Йдеться, в першу чергу, про забезпечення роботи бібліотек новими технологіями; нова реорганізація у перших десятиліттях ХХІ ст. була спрямована вже не на технічне переоснащення, а оновлення стратегічного бачення розвитку бібліотек. Так, Юридична бібліотека Гарвардської школи права переглянула тоді свої завдання для більшої ефективності, що дозволило розширити бібліотечні послуги і продовжувати відповідати новим вимогам. Бібліотека зробила акцент на емпіричному сприянні досліджень, зборі міждисциплінарних і міжнародних матеріалів для підтримки програм коледжу.

Бібліотека Гарвардського юридичного коледжу при формуванні фондів виходить із принципу вичерпності за географічною ознакою: бібліотека докладає всіх зусиль, щоб забезпечити своїх користувачів як мінімум колекцією основного первинного права як сучасного, так й історичного, щодо кожної з юрисдикцій в світі.

Важливим завданням Бібліотеки є забезпечення безперервного доступу і довгострокового зберігання юридичних матеріалів. Пріоритетність акумуляції та збереження для різних юрисдикцій залежить від їх здатності зберегти свої дані: Бібліотека активно збирає та зберігає опубліковані правові матеріали з тих юрисдикцій, де акумуляція та збереження доступу до правових ресурсів ще не підтримуються у стабільному форматі. Для тих юрисдикцій, де вже вироблені надійні заходи збереження, бібліотека покладається на доступ у цифрових і електронних форматах.

Важливо відзначити, що більшість юридичних академічних бібліотек США є учасниками федеральної депозитарної бібліотечної програми (FDLP) – Federal Depository Library Program. Ця урядова програма створена, щоб публікації федерального уряду США були доступні для громадськості на безоплатній основі. Станом на червень 2008 р. налічувалося 1252 депозитарних бібліотек у Сполучених Штатах Америки і її територій. А «урядове видання» визначається в Кодексі США як «інформаційне видання, яке видається в якості окремого документа за рахунок уряду, або відповідно з вимогами закону» (44 USC 1901).

Хоча в Україні відсутня така потужна традиція інформаційного супроводу юридичної освіти, що притаманна США, бібліотеки вітчизняних юридичних вишів працюють за аналогічними принципами. Наприклад, Наукова бібліотека Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого в силу основної функції – забезпечення навчального й наукового процесу юридичного профілю має фонд, що нараховує понад 1 млн 437 тис. примірників видань із права та суміжних дисциплін та надає доступ до сучасної колекції книг, яка сформована у рамках європейських проектів та програм з порівняльного правознавства, законодавства країн Європейського Союзу, міжнародної судової практики тощо. Значна увага у формуванні й представленні фонду приділяється історії вітчизняної та світової правової думки: систематизоване зібрання історико-правової тематики бібліотеки налічує понад 42 тис. одиниць зберігання.

З точки зору акумуляції документів правового змісту уваги заслуговує діяльність Національної юридичної бібліотеки (НЮБ) Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) як наукового підрозділу, покликаного сприяти ефективному використанню правових інформаційних ресурсів, а також ресурсів, суміжних за своєю змістовною основою з правовими. Національна юридична бібліотека НБУВ забезпечує представлення ресурсів, що містять правову інформацію (сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про право, його систему, джерела, реалізацію, правовідносини, правопорядок, правопорушення і боротьбу з ними тощо), і доступ до них.

Реагуючи на вимоги часу, НЮБ постійно акумулює документально-інформаційні ресурси на всіх видах носіїв, здійснює їх систематизацію та обробку для ефективного використання та вироблення нових, потрібних суспільству та державі знань. Також шляхом представлення Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського масиву законодавства в історичному та сучасному контексті; професійних коментарів та роз'яснень до міжнародного законодавства та законодавства України; статистичної та іншої інформації правового характеру; навчальної та монографічної юридичної літератури, систематизованої за галузями права; фахової наукової періодики та науково-практичної літератури, матеріалів судової практики тощо відбувається популяризація правових знань. Згадані джерела інформації представлені в розділі «Право» систематичного карткового та електронного каталогу НБУВ; матеріалах фонду ООН та інших спеціалізованих фондах, базах оцифрованих ресурсів юридичного напрямку; електронній базі авторефератів дисертацій наукового напрямку «Юридичні науки» та реферативній базі даних розділу «Держава і Право. Юридичні науки». Реалізуючи навігаційну функцію фондами правової інформації НБУВ, підрозділи юридичної бібліотеки працюють над забезпеченням ефективного доступу до наукового та документного, інформаційно-аналітичного ресурсу, необхідного для реалізації правових відносин, суміжної інформації у межах НБУВ: доведення до користувачів, у тому числі й фахівців-юристів, інформації

про зміст правових ресурсів у фондах бібліотеки, оцифрування та представлення історичних документів правового характеру.

У контексті інформаційно-аналітичного супроводу конституційного процесу в Україні Національною юридичною бібліотекою було створено інформаційний ресурс для накопичення, зберігання й ефективного використання різноманітних колекцій електронних документів, що системно представляють конституційне законодавство України та зарубіжних країн, конституційний процес в Україні та зарубіжних країнах; конституційне право України; діяльність органів державної влади, політичних партій, громадських організацій, наукового та експертного середовища та осіб, які пов'язані з реалізацією ідеї модернізації та вдосконалення Конституції України. У режимі постійного оновлення надаються матеріали, що висвітлюють як історію конституційного процесу в світі, так і національну конституційну традицію; історичні тексти та чинні конституції країн світу; актуальні проблеми реформування Основного закону Української держави.

Поряд із цим метою НЮБ є забезпечення розширеного доступу всіх категорій користувачів до правової та політико-, економічно-, соціально-правової інформації з використанням фондів правової інформації, а також електронних інформаційних потоків. Таким чином, НЮБ у правових комунікаціях представлена насамперед діяльністю щодо зберігання та надання доступу до правової інформації; вивченням інформаційних потреб фахівців правової сфери і суміжних напрямів діяльності; організацією доступу до вітчизняних і зарубіжних інформаційних правових ресурсів; інформаційно-правовим забезпеченням правотворчого процесу органів державної влади різних рівнів; здійсненням інформаційно-аналітичної діяльності.

Варто зауважити, що в Національній юридичній бібліотеці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського також проводиться робота щодо формування електронної бібліотеки рідкісних і цінних юридичних видань. Реалізація цього проекту дасть змогу «забезпечити збереження та водночас увести в науковий обіг унікальні документи, що становлять історичну й культурну цінність не тільки для України, а й для світової спільноти».

Отже, розглянутий досвід діяльності бібліотек, на які покладено функції акумуляції правових ресурсів, дозволяє говорити про активну участь у цій інформаційній діяльності двох типів бібліотек: урядових, або таких, що за статусом національних зберігають та надають доступ до документів державної ваги, здійснюють інформаційний супровід політико-правових процесів; інший тип юридичних бібліотек – академічні, що одночасно із забезпеченням навчального процесу виступають центрами правової інформації не лише для університетських громад, а й для професійних спільнот, регіональних органів влади, громадянського суспільства.

Список використаної літератури

1. *Бабич В.* Бібліографічно-інформаційні ресурси України з питань держави і права / В. Бабич // Бібл. планета. – 2000. – № 3. – С. 14–16.
2. *Вилегжаніна М.* Задоволення інформаційних потреб користувачів у правовій інформації / М. Вилегжаніна // Бібл. планета. – 2009. – № 4. – С. 18–21.
3. *Гранчак Т.* Бібліотека і політична комунікація : монографія / Т. Гранчак ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2012. – 481 с.
4. *Іванова Н.* Сучасні бібліотечні установи в процесі поширення правових знань / Н. Іванова // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2010. – Вип. 26. – С. 81–87.
5. *Половинчак Ю.* Зарубіжний досвід представлення бібліотеками досягнень національної правової думки / Ю. Половинчак // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2012. – Вип. 33. – С. 171–178.
6. *Шульга І.* Шляхи забезпечення відкритого доступу до наукових ресурсів у галузі права / І. Шульга // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2012. – Вип. 33. – С. 240–249.

Надійшла 16.05.2017 р.

О. А. Пестрецова,

младший научный сотрудник
Национальной юридической библиотеки
Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского,
Голосеевский просп., 3, г. Киев, 03039, Украина,
тел.: (044) 524 17 70
e-mail: pestretsovich@mail.ru

ПРАВОВЫЕ ФОНДЫ И КОЛЛЕКЦИИ СОВРЕМЕННЫХ БИБЛИОТЕК: ФОРМИРОВАНИЕ, РАЗВИТИЕ

В статье исследован зарубежный и отечественный опыт юридических библиотек, объединяющих традиционные для библиотеки функции с функциями отраслевых информационных центров. Проанализированы особенности формирования коллекций и специфика наполнения правовых фондов, их накопление, хранение и эффективное использование. Рассмотрены реализация и обеспечение доступа к структурированной и ретроспективной правовой информации юридическими библиотеками.

Ключевые слова: юридическая библиотека, правовые коллекции, информационный центр.

О. О. Pestretsova,

Junior researcher
The National Law Library
of the Vernadsky National Library of Ukraine,
3, Holosiivskiy Prospect, Kyiv, 03039, Ukraine,
tel.: (044) 524 17 70
e-mail: Pestretsovich@mail.ru

LEGAL FUNDS AND COLLECTIONS OF MODERN LIBRARIES: FORMATION, DEVELOPMENT

Summary

One of the promising areas in the work of modern libraries that combine the traditional functions of the library with the functions of industry information centers is legal informing and information support of the law-making process.

The globalization of the economy and political integration raise the issue not just about accumulation, processing, storage of national legal information, but also about the importance of literature collections on legal comparativistics, information support of transnational law.

The article deals with the experience of foreign and domestic law libraries. Much attention is given to the main tasks and forms of legal libraries work, formation and development of legal funds and literature collections.

The libraries that are charged with the functions the accumulation of legal resources suggests the active participation in this informational activity of the two types of libraries: the government libraries with the status of national that provide access to documents of national importance, carry out information support of political and legal processes. Another type of law libraries – academic, which providing the educational process and at the same time are centers of legal information, not only for the university community, but also for professional communities, regional authorities, civil society.

Keywords: law library, collection of legal literature, informational centers

References

- [1] Babych V. Bibliografichno-informatsiini resursy Ukrainy z pytan derzhavy i prava [Bibliographic-information resources of Ukraine concerning the state and the right]. *Bibliotechna planeta [Library planet]*. Kyiv, 2000, no. 3, pp. 14–16.
- [2] Vylezhanina M. Zadovolennia informatsiinykh potreb korystuvachiv u pravovii informatsii [Satisfactions of information needs of users for legal information]. *Bibliotechna planeta [Library planet]*. Kyiv, 2009, no. 4, pp. 18–21.
- [3] Hrachak T. *Biblioteka i politychna komunikatsiia [Library and political communication]*. Kyiv, 2012, 481 p.
- [4] Ivanova N. Suchasni bibliotechni ustanovy v protsesi poshyrennia pravovykh znan [Modern library institutions in the course of distribution of legal knowledge]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho [Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine]*. Kyiv, 2010, iss. 26, pp. 81–87.
- [5] Polovynchak Yu. Zarubizhnyi dosvid predstavlenia bibliotekamy dosiahnen natsionalnoi pravovoi dumky [Foreign experience of representation by libraries of achievements of a national legal thought]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho [Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine]*. Kyiv, 2012, iss. 33, pp. 171–178.
- [6] Shulha I. Shliakhy zabezpechennia vidkrytoho dostupu do naukovykh resursiv u haluzi prava [Ways of ensuring open access to scientific resources in the field of the right]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho [Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine]*. Kyiv, 2012, iss. 33, pp. 240–249.